

NOTES SOBRE PERSECUCIONS ANTIXUETES A MALLORCA EN EL SEGLE XIX

Si a Mallorca el segle XVIII, per moltes i diverses raons, fou un segle eminentment antixueta,¹ el segle XIX no restà a la saga; fins i tot es pot afirmar que en certs aspectes i degut a les agitades lluites polítiques entre liberals i absolutistes, igualà o superà, sobretot als seus començaments, l'antixuetisme heretat de la centúria anterior. Les motivacions racistes podien haver canviat perquè el panorama social i polític de l'illa s'havia alterat profundament, però l'odi contra el xueta continuava invariable encara que basat en supòsits distints per causa de les distintes circumstàncies.

Quan comença el segle, esclata la guerra contra Napoleó, i la societat mallorquina, si bé allunyada de l'escenari de la lluita, es commou profundament. L'allan de refugiats procedents de la península i les corresponents baralles ideològiques entre el dos partits oposats trastornen el pausat ritme de la vida mallorquina i ben prest Mallorca es converteix en un camp de batalla on els esdeveniments públics o privats havien d'influir per força sobre el mallorquins d'aquella època turbulenta.²

Però el que a nosaltres ens interessa és la situació dels xuetes enmig d'aquell torbelí de passions en què cada bàndol maldava de debò per a safalcar el contrari sense gaire escrúpols de consciència. És natural que en un ambient tan esperitat en què les notícies de la guerra contra Napoleó arribaven barrejades amb informacions d'una altra guerra interna que es lluirava a les Corts de Cadis i per tot arreu

¹ Vid. JULIÁN PAZ, "Reclamaciones de los mallorquines llamados de la Calle sobre su condición social" RABM, XVI, 1907 pàgs. 184-200. FRANCESC RIERA MONTSERRAT, "Lluites antixuetes en el segle XVIII" 1973. MIQUEL FORTEZA, "Els descendents dels jueus conversos de Mallorca" 1966. J. MASCARÓ PASARIUS, "Judíos y descendientes de judíos conversos de Mallorca" 1974. JUAN RIERA, "Carlos III y los Chuetas Mallorquines" 1975.

² Sobre la Mallorca de la guerra de la Independència hi ha nombrosa bibliografia. Fins ara l'obra més important segueix essent la de MIGUEL DE LOS SANTOS OLVER, "Mallorca durante la primera revolución" 1901. També són importants el treball de ROMÁN PIÑA HOMS, "Del decreto de Nueva Planta a las cortes de Cádiz" i el de MIGUEL FERRER FLÓREZ, "Historia política contemporánea de Mallorca 1808-1868", publicats al volum II de la "Historia de Mallorca" 1975 coordinada per J. Mascaró Pasarius.

d'Espanya entre liberals i absolutistes, tinguessin el ànims excitadíssims i que la més petita guspira fes explotar el polvorí dels arravataments més incontrolables. Com que el nostre antixuetisme venia d'antic, ben prest hi hagué entre el poble la peregrina idea que quasi tots els mals que patia Mallorca en aquelles saons, que no eren pocs, eren imputables als xuetes, que des de sempre havien servit de boc expiatori. Per això el 24 de febrer de 1809 i arran d'uns incidents provocats per uns 300 homes que s'havien d'embarcar per fer la guerra en la península i també degut a una brega entre un xueta i un milicià, de resultes de la qual aquest morí, el barri xueta de Palma fou totalment saquejat per les turbes enfurismades³ que acusaven els seus moradors de totes les calamitats de la guerra i d'haver subornat les autoritats per tal de no fer el servici.

El ressò d'aquella barrabassada degué expandir-se per tota l'illa, i com que els mals exemples són contagiosos, en alguna vila de la part forana els xuetes foren greument amenaçats. Segons un document que tenim a la vista, a Lluçmajor els apedregaren de manera que se'ls féu sortir de la vila: "Excmo. Sr. tengo recibida la de V. E. de 3 del corriente en que me pide reservadamente le informe de lo que havido en esta villa sobre los Chuetas, y que en contestación a ella devo decirle que una cuadrilla de cosa de unos trenta hombres se han alborotado contra dichas familias, empeñados en que han de salir de ésta, y que passen a vivir a otra parte, diciéndoles después de haverles roto sus puertas a pedradas, y con otros instrumentos i haverlos echo daño a algunos muebles de casa; que si el dia siguiente por la noche se encontrasen en ésta harian de ellos mill disparates según dise la gente que ja no ha visto nada ni menos ha presenciado ninguno de estos alborotos; en cuya vista sabido por el Sr. Bayle esta novedad; he visto esta noche, que despues de haver echo los ejercicios los urbanos, se ha formado una patrulla de cosa de veinte urbanos, cabos y sargentos algunos tenientes de Bayle, el mismo Bayle y los quatro tenientes urbanos, entre ellos mi hijo, y al retirarse me dijo que no havia avido novedad, que ja eran las tres de la madrugada, que havien encontrado algunas casas de dichos Chuetas abiertas y vacías, que se havian hido muchas familias, y otras que se van preparando para marcharse. La patrulla de Official, Sargentos y Cabos mandada por V. E. los sábados y domingos se han echo y no han tenido novedad; el dia de la fuersa de las pedradas fue el martes por la noche; suspendí el contestar a

³ Per aquest saqueig del Call vid. MIGUEL DE LOS SANTOS OLIVER, op. cit. pàgs. 608-611. JOSÉ TARONGÍ, "Algo sobre el estado religioso y social de la isla de Mallorca" 1877, pàgs. 255-256. BARUCH BRAUSTEIN, "Els xuetes de Mallorca", traducció catalana 1976, pàgs. 205-211. JUAN LLABRÉS BERNAL, "Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX", 1958. Vol. I, pàgs. 215-217. "Anales Judaicos de Mallorca", 1974. Transcripción, introducción y notas por LORENZO PÉREZ, pàgs. 154-156.

V. E. la misma noche que recibí la de V. E. por motivo de poder saber si después de haverse retirado la patrulla haya auido novedad, y segun me han dicho han apedreada la casa de un dependiente de Rentas (?) en cuya vista el semblante de la casa no es muy bueno; jo no se si quedaria seguro en casa si ellos supiesen que V. E. me ha pedido informe y que jo le hayga dado. Esto es quanto puedo informar a V. E. sobre el particular. Dios guarde la vida de V. E. Lluçmajor 4 de 1809. Besa la M.D.V.E. su Seguro Svdor. Pedro Antonio Matoro. Sr. Conde de Ayamans Presidente de la Junta de Mallorca".⁴

Els xuetes capejaren el temporal així com pogueren i esporuguits i cap-cots es resignaren a esperar temps millors. Quan l'any 1812 fou proclamada la Constitució de Cadis degueren creure que aquesta vegada havia sonat l'hora del seu definitiu alliberament, per això no és estrany que quasi tots es passassin al bàndol constitucional. Però l'alegria durà poc, perquè quan l'any 1814 Ferran VII tornà de l'exili, la Constitució va ésser abolida i el nou règim absolutista implantà una reacció terrorífica. Durant el govern absolutista (1814-1820) en què la Inquisició havia estat restaurada, és quan aquest tribunal jutjà tres xuetes ciutadans que la nit del dijous sant, 3 d'abril del 1817, havien gosat arrencar i amagar algunes gramalletes que penjaven en el claustre de sant Domènec de Palma.⁵

Els fets succeïren així: ⁶ el vespre del dijous sant d'aquell any les gramalletes en què estaven pintades les figures de Melchior Forteza, Francesca Cortès, Onofre Cortès i Maria Forteza, tots ells reus relapses judaïtzants condemnats als Actes de Fe del 1691, descomparegueren del claustre i foren trobades la mateixa nit a la tribuna de la capella de la Puríssima de la mateixa església dels frares predicadors. Ja de tot d'una hi hagué sospites que l'autor de la belitrada havia estat Salvador Pomar, alias Verdolaga, perquè alguns frares i alguns sirvents del convent l'havien vist aquell vespre fent la torniola pel claustre.

⁴ El document pertany a l'arxiu de l'autor.

⁵ JUAN LLABRÉS BERNAL, op. cit. Vol. I, pàgs. 536-537 dóna notícia d'aquest incident. També els "Anales Judaicos de Mallorca" op. cit. en saben alguna cosa encara que equicada. Vid. pàg. 147.

⁶ El procés que historiam es troba a l'A.H.N. Secció "Inquisición" llig. 1723 n.º 25. El Santo Ofici havia estat abolit per decret de les corts de Cadis del 22 de febrer de 1813. A causa d'aquesta supressió les gramalletes del claustre de sant Domènec de Palma havien estat despenjades, però quan el 21 de juliol Ferran VII restablí la Inquisició, les gramalletes aparagueren de bell nou i segons el fiscal del procés que estudiam "es bien público la emoción tan grande que causó en estos naturales quando por razón de las desgraciadas circunstancias de la época pasada fue necesario quitar de su vista los mismos Sambenitos, y la alegría e intereses con que en el momento con que se descubrió el primer viso de nuestra felicidad (el govern absolutista) concurrió la multitud del pueblo a colocar por sí mismo los repetidos Sambenitos...".

Com que els testimonis concordaven, el Sant Ofici començà a instruir el procés; però abans que les coses s'embolicassen massa Salvador Pomar el 15 d'aquell mes es presentà voluntàriament davant el tribunal per prestar declaració. Era casat amb Magdelana Valentí Forteza, argenter d'ofici i vivia al carrer de l'Argenteria. Va dir que per descàrrec de la seva consciència confessava que la tarda del dijous sant havia sortit de casa per anar a visitar algunes cases santes. Després de la visita a la Seu es topà amb Gabriel Miró i Josep Bonnín i junts entren a sant Domènec per fer les estacions. Dins sant Domènec el declarant, amb la capa i sense voler, va fer caure un capell que estava damunt un banc i que l'amo del capell, tot enfadat, li havia dit, xueta! i que quan ell presentà excuses el del capell replicà: "Calle Judío, Judío vete al claustro que allí estáis retratados". Encesos de ràbia el declarant, Miró i Bonnín anaren al claustre, alçaren damunt les espatles a Gabriel Miró que, així com pogué i amb quatre grapades, arrencà les esmentades gramalletes que després amagaren dins la capella de la Puríssima i fugiren escapats.

El mateix dia 15, també voluntàriament, es presentava Gabriel Miró, solter, de 16 ó 19 anys, no ho sabia amb exactitud que vivia als Set Cantons. La seva declaració fou idèntica a la de Salvador Pomar així com també la de Josep Bonnín, també solter i que comparegué el mateix dia que els altres. El tribunal, després d'haver deliberat, decidí que els tres acusats "sean absueltos ad cautelam de las censuras en que están incursos gravemente, reprehendidos, advertidos y comminados, y que a expensas suyas se coloquen las figuras de los Relajados que quitaron o rasgaron y en los mismos términos que se hallavan..." Però el fiscal demanà que a més de tot això els reus fossin castigats amb una multa de 500 ducats tal com preveia un decret del Sant Ofici de Mallorca del 1755 publicat contra aquells que gosassin arrencar les gramalletes dels claustre.⁷

El tribunal tornà fer comparèixer els acusats, els féu moltes preguntes per esbrinar les més mínimes circumstàncies així com era costum de la Inquisició i el fiscal posà en dubte la sinceritat de la declaració voluntària dels tres xuetes; és curiós que en el seu allegat insisteix una vegada més que: "la piedad de estos habitantes (els mallorquins) antes mira como una barrera impeditiva de muchos males la permanencia de los Sambenitos en el lugar que siempre han acupado; buena prueba nos dieron de ello quando restituída la paz a la Iglesia y al Reino con la entrada en él de nuestro amado soberano, y contenidos con su presencia los males que las desgraciadas acurrencias habían ocasionado, se precipitaron inmediatamente estos religiosos habitantes, ante todas cosas, a la pública colocación de los Sambenitos, conceptuando

⁷ L'any 1755, les gramalletes del claustre de sant Domènec havien estat renovades.

esta operación precisa para el remedio de males ulteriores. Las particulares circunstancias de esta Isla han hecho que siempre en ella se hayan conservado estos testimonios de la rectitud del Santo Oficio para terror de unos y ejemplo de otros... "L'afer acabà que els xuetes pagaren la multa i se n'anaren lliures a casa seva.

En aquest temps de govern absolutista també a les viles hi hagué incidents antixuetes com es dedueix d'una circular del Govern Superior Polític de les Balears datada el 12 de novembre de 1821 i adreçada als batles constitucionls de Mallorca on es fa referència expressa a passats tumults antixuetes. La circular diu així: "Los desordenes ocurridos en algunos pueblos de esta Isla, nacidos de los pérfidos que han conitado á los incautos é ignorantes contra los pacíficos ciudadanos que la estupidés y la superstición reconocen aun con la ilegal y bárbara denominación de chuetas, han llamado toda mi atención y no he podido menos de considerar la repetición de este atentado público como un ensayo dirigido á otras miras de subversion y trastorno general contra el glorioso sistema que nos rige, de lo cual he empezado por desgracia á tocar algun exemplar, y á conocer muy de cerca cuales sean los infames conatos de estos oscuros maquinadores... "El document acaba advertint que no es toleraran desordres de cap mena i que els batles i els ajuntaments seran els responsables de mantenir la pau pública.⁸

Quan l'any 1820 cau el govern absolutista i comença el trienni liberal, els xuetes degueren creure que a la fi serien lliures. Tots, o gairebé tots, es manifestaren entusiasts del govern constitucional; basta dir qu en el batalló de voluntaris que es formà a Palma hi havia 112 xuetes barrejats amb els altres mallorquins⁹ i la seva joia fou sorollosa quan el 9 de març d'aquell any el Sant Ofici va esser abolit de bell nou. Per una carta de mossèn Lluís Ignaci Colom a don Ferran Truyols Villalonga, marquès de la Torre, sabem que els xuetes foren uns dels principals protagonistes en els rebomboris antiinquisitorials. Vat aquí la carta: "Palma 17 Mars 1820. D. Fernando: hara van noticias per 8 dias, pues sabrà com dia 16 a las 6 del matí una fullaca de guerra saludà la terra y ab ella vingué un capità del regiment de Ferando 7.º acompanyat de dos falutxos lo un per Yvisa y lo altre per Menorca y per los papers inclusos veurà la sua comisió; en Palma a cosa de las tres de la tarda la formada tropa existent, en el Born jurà la Constitució en presència del segon General y a pesar de una pluja general no cessà la funció. En el interim los abitadors de la Plateria y demás de esta familia se presentaren a San Domingo, llevaren aquellas hermosas figuras y dintre lo Hort del Convent les cremaren repicant en el moment les

⁸ Aquest document pertany a l'arxiu de l'autor.

⁹ Vid. "Anales Judaicos de Mallorca", op. cit. pàg. 194.

campanes per ses pròpils mans y després se partiren a la Inquisició; obriren portas y presons y arrancaren la pedra,¹⁰ sen aportaren algunes cosas; tot esto ab presència del Sr. Bisbe el que sen portà los Sros. Inquisidors al palau; un poch més tard se posà la Cathedral y demés iglésies a repicar y al matí la Audiència ja jurà la dita, y el dia 17 a las 9 del matí lo practicaren advocats, curials, etc.

En les presons no se trobà ningun pres o lo menos si lo havia ja li havian donat porta falsa; però se dirigiren a la Misió, ahont havia un tal Sabater de la Ceu, per orde del Tribunal y li donaren la llibertat...”,¹¹

Però el goig va esser breu, perquè el 1823 Ferran VII derrocava altra volta la Constitució, inaugurant un llarg període de 10 anys de govern absolutista. A penes havia arribat la notícia del canvi de règim quan ja els xuetes començren a sofrir-ne les conseqüències. El 6 de novembre d'aquell any el barri xueta de Palma fou saquejat pels absolutistes amb la mateixa rancúnia que l'any 1809.¹² A les viles de la part forana també hi hagué aldarulls antixuetes organitzats pels realistes. Santanyí i Sineu foren uns dels pobles on hi hagué desori; però d'on tenim més detallades notícies és del motí de Felanitx succeït la nit del 20 d'abril del 1824.¹³ Aquell vespre les cases de Gaspar Fuster i d'Antoni Fuster alias Camisa foren arrasades per un grup d'homes que intentaren passar-ho tot a foc i a sang. La sumària comença amb el comunicat que el batle reial de Felanitx envià al Regent de l'Audiència: “Excmo. Sr.: Doy parte a V. E. como a cosa de la una o las de la madrugada del dia de ayer se presentaron a la casa de Gaspar Fuster negociante, unos quince o veinte hombres; y después de haver forcejado para forzar las puertas, y no habiéndolo podido lograr, se escapó dicho Fuster por el terrado, pero los agresores entraron a la Casa por una vetnana y se llevaron cuantas piezas de ropa había en aquella botica, a excepción de tres o cuatro que se dejaron, según se cree per descuydo; llevándose además otra ropa de vestir, salsichas y

¹⁰ Aquesta pedra era el pedró d'ignominia que s'havia bastit l'any 1679 sobre el lloc on el Sant Ofici havia descobert una munió de xuetes que s'aplegaven secretament per a practicar els seus ritus. Amb motiu d'unes obres la làpida va esser trasladada a l'escalera del palau de Sant Ofici. Vid “Anales Judaicos de Mallorca” op. cit. pàg. 140. Sobre l'abolició del Sant Ofici a Mallorca i la part que tingueren els xuetes en els avalots conseqüents vid. JUAN LLABRÉS BERNAL op. cit. Vol. I, pàgs. 601-606. BARUCH BRAUSTEIN op. cit. pàgs. 205-211.

¹¹ Arxiu Marquès de la Torre. Secció Truyols. Llig. 881 pleg. 4/27.

¹² Per més notícies sobre aquest saqueig vid. JOSÉ TARONGÍ op. cit. pàgs. 257-258. JUAN LLABRÉS BERNAL op. cit. Vol. II, pàgs. 160-161. “Anales Judaicos de Mallorca” op. cit. pàgs. 163-164. BARUCH BRAUSTEIN op. cit. pàgs. 205-211.

¹³ El procés d'aquest motí es troba a l'Arxiu Municipal de Felanitx: “Sumaria criminal sobre robo y rompimiento de puertas executado en las casas de Gaspar Fuster y de Antonio Fuster alias Camia”.

demás averías de tocino que encontraron, y cosa de doze libras en dinero. Casi a la misma hora, no se sabe si era dicha partida de hombres u otra distinta, pasaron a la casa de Antonio Fuster negociante, y habiendo forzado las puertas de la casa, se llevaron todas las piezas de ropa que encontraron en ella, un saco de arrós y otros efectos de su Botica, y cosa de treinta libras en dinero; pero hasta ahora no se sabe quienes fueron los agresores. Todo lo qual participo a V. E. para su inteligencia y a fin de que se comuniquen las órdenes que serán de su superior agrado. Dios guarde a V. E. m. a. Felanitx 21 Abril 1824. Excmo. Sr. = Sebastián Burdils Bayle Real = Muy Illtre. Sr. Regente y demás Señores de la Real Audiencia”.

Però les coses tingueren un caire molt més dramàtic del que deixa traslluir el fred comunicat burocràtic del batle felanitxer. El 3 de maig l'Audiència anomenava assessor per instruir el corresponent sumari a l'advocat Francesc Aulí i li manava que passàs a Felanitx on arribà el 12 del mateix mes. L'endemà compareixia davant el batle i l'assessor Gaspar Fuster, fill de Cristòfol i comerciant d'ofici, que declarà que la nit del 20 d'abril a la una de la matinda va sentir que tocaven a les baules de casa seva i li deien que obrís. Ell, que era al llit amb la seva dona, contestà que no obriria i els de fora començaren a intentar-ho amb una palanca de ferro, però com que no pogueren forçar les portes per esser molt reforçades, les calaren foc. Quan Fuster se n'adonà tirà aigua per apagar-lo. Llavors els de fora, amb una biga, donaren cops a les portes, però aquelles no cedien. Convençuts que obrir era impossible; a pedrades destroçaren les portes d'una finestra per on entraren a la casa “lo que visto por el testigo se subió al terrado desde el cual pasó a una pared que da a la calle llamada la costa del Sitjar; y de esta pared, de un salto se puso en un montón de tierra que había en la calle arrimado a dicha pared; y enseguida se fue corriendo sin saber a donde iría a parar...”. Terroritzat i en demanda d'auxili, primer anà a casa de don Llorenç Carrió on hi trobà una partida d'homes, els contà la malifeta però no li feren gens de cas. Desorientat i anguniat es dirigí a casa del cacic realista don Antoni Planas¹⁴ va tocar i no li respongueren, intentà llavors anar a casa del batle, però abans d'arribar-hi el feren tornar arrera (no diu qui). Sense saber què fer anà esmeperdut pels carrers de Felanitx fins que davant la porteria del convent dels frares agustins es topà amb un home que el volia fer sortir de la vila cap al camp; a la fi fugí per tornar entrar dins la vila, toca a casa d'un regidor, don Salvador Escalas, té por perquè sent gent que venia i cerca refugi a una casa on vetlaven un mort. Demanà per favor a un dels que vetlaven el mort si volia arribar

¹⁴ El cacic realista don Antoni Planas exercí un tan implacable control sobre la vida del poble que encara ara és corrent sentir dir a Felanitx: “Si Déu vol i En Planas!”.

fins a casa seva (la de Fuster) a veure si aquels homes ja se n'havien anats. Aquell bon home hi anà, tornant amb la notícia que ja no hi havia ningú.

Gaspar Fuster, ja més animat, es dirigí a casa seva on va trobar la seva dona Anna Maria Miró i la seva filla Magdalena; una hora després comparegué el seu fill Cristòfor que també havia fugit. La casa havia estat totalment saquejada, a més de totes les mercaderies de la botiga i la roba d'ús personal, se n'havien duit un parpal de ferro i una bosseta amb deu lliures dintre. Quan li pregunten si va conèixer algun dels assaltants, diu que només va conèixer l'home que encontrà davant el convent dels agustins un tal Joan Bordoy alias Pruna. Li demanaren si la dona a la filla havien estat maltractades o insultades i contestà que a la filla no li havien fet res per haver-se amagat darrea una bóta d'arengades que era al porxo de casa "pero a su mujer le hicieron todas las espaldas acardenaladas de los golpes que le dieron, a la cual decían que sacase el dinero".

Després de Gaspar, prestà declaració la seva dona Anna Maria Miró, era natural de Porreres i contà més o menys el mateix que el seu marit, però quan es refereix a la fugida d'aquest diu "que se escapó por miedo de que no lo matasen" i que mentre els que havien entrat registraven tots la casa, un d'ells li pegava amb un bastó dient-li que tragués els diners, i ella, morta de por, els va dir que entre els mallassos del seu llit hi trobarien una bossa amb deu o dotze lliures. Afirma que no va conèixer ningú perquè tots duïen la cara tapada amb un mocador i que l'escamot devia estar compost d'una trentena d'homes. Tan ella com el seu marit fan constar "que no quieren ser parte en la causa en modo alguno". No calen més comentaris per fer veure la la por que tenien.

La filla del matrimoni Magdalena Fuster va manifestar que al primer cop de baula que sentí es llevà tota apressada i pujà al porxo de casa on s'amagà darrera una bóta d'arengades. Alguns de l'escamot havien muntat al porxo per a dur-se'n les sobrassades, però a ella no l'havien descoberta. A la declaració de Magdalena hi ha un detall molt interessant que demostra que ja no era la primera vegada que la casa havia estat invadida, perquè quan li pregunten per què al primer cop de baula es llevà immediatament i s'amagà, contesta: "que lo executó por estar escarmetnada de la otra vez que saquearon su casa que fue en la ocasión que quedó abolido el sistema Constitucional". Desgraciadament d'aquest primer saqueig no n'ha quedat constància, però la intenció política de l'atac es dedueix molt clara de les paraules de Magdalena.

El seu germà Cristòfor diu que amb un bastó li pegaren damunt el cap i que quan va veure que pegaven a la mare els pregà que la deixassin i que se'n portassin tot allò que volguessin, però que com que continuaven assotant-la, ell, igual que el pare, saltà la paret que

donava a la costa del Sitjar, prengué vers el carrer Major amb la intenció d'anar a casa del batle a denunciar els fets, però abans d'arribar-hi tres homes el feren tornar arrera i ell, tot temorec, es refugià a una casa de les germanes Corralers que li donaven empara per més d'una hora i mitja.

L'altre xueta saquejat, Antoni Fuster, alias Camisa, negociant d'ofici, comparegué davant el batle i assessor el mateix dia que els altres. Declara que el dia d'actes a la matinada es trobava al llit i que Maties Garí, alias Regalat, dormia en el sostre de la casa, quan foren despertats per uns grans cops a les portes. Que Garí i ell es llevaren tot d'una i que com que els cops continuaven i eren més forts de cada vegada fent estelles les portes i que la seva vida estava en perill, saltà la paret del corral i es refugià a la casa del veïnat Mateu Obrador, alias Senyalet. Quan no sentí gens de renou tornà a casa seva, trobant-la saquejada. Diu que "su casa quedó reducida a cenizas, un esqueleto; llevándose además de todo lo referido (que era molt) unas treinta libras sobre poco más o menos en monedas de cobre y de plata que tenía en un cajón de una mesa... "A més també se n'havien portat dues barres de ferro. Reconeugué com a seva una barra que li mostraren utilitzada en el saqueig de la casa de Gaspar Fuster. No va conèixer ningú i no volia "ser parte en la presente causa". El pànic els tenia garrotats.

A continuació compareix Maties Garí que exposa que quan sentí aldarull pel carrer se n'anà de seguida a despertar a Antoni Fuster "a quien encontró levantado que se estava atando los calzones" i que davant el perill resolgueren que Fuster fugís pel corral com així ho féu i com que ell encara anava en calçotets i volia acabar de vestir-se per també fugir, quan pujava al sostre es va topar amb Josep, un allot d'uns 16 anys que feia de missatge a la casa, i que ambdós, en veure que tiraven les portes a baix, muntaren per una escalereta de fusta cap a la pallissa, ficaren l'escala dins la pallissa i tancaren amb el batiport sobre el qual s'assegueren per a més assegurar. Des de la pallissa sentien una gran batibull i per les retxilleres del batiport veien la destrossa que feien aquells homes, per més que s'apressa a dir que no en conegué cap ni tan sols per la veu. Quan se n'hagueren anats baixà de la pallissa i a la llum del fogueró que havien encès al carrer pogué contemplar el desastre.

Diu que un veïnat li va contar que el vespre del robatori, mentre estava parlant amb un conegut, s'els havia acostat un home amb la cara mascarada per demanar-los en to de misteri si eren ells i que l'havien conegut, que era el més petit dels germans Fiolets, el que tartamudejava una mica. Quan li pregunten per què dormia aquell dia a casa d'Antoni Fuster, respon que la dona de Fuster, juntament amb la criada, el dia abans se n'havia anat a Manacor i Fuster no volia quedar sol.

Els testimonis cridats a declarar foren més de trenta, i tots, unànimament, per més que eren veïnats que des de les finestres de casa seva havien presenciada la feta, ningú no havia conegut ningú i tothom intenta amb avasives desentendre's de l'assumpte; fins i tot el dos que havien conversat amb En Fiolet neguen haver-lo conegut, sols una dona, Joana Maria Rosselló, alias Alosa, té la valentia de dir que entre l'escamot ella havia conegut el tal Fiolet "que ha sido sodado y vive en la calle den Calderó" i afegeix que una vegada passada la revolta ella i altres veïnats entraren a la casa de Fuster on hi trobaren dues nines una de 4 d'anys i l'altra d'11 que estaven plorant dins el llit i que ella les se n'havia duites a casa seva. La major d'aquelles germanes també havia conegut el tal Fiolet.

El 22 de maig les diligències passaven al promotor fiscal. El 31 del mateix mes retornaven les diligències amb el manament de cridar de bell nou una partida de testimonis que no feren altra cosa que ratificar la seva primera declaració. Però aquesta vegada Francesca Anna Fuster, filla d'Antoni i la major de les germanes, ratificà també la declaració de Joana Maria Rosselló i acusà a Fiolet d'esser un dels autors de la murriada. Després d'uns quants tràmits burocràtics, a la fi, el 20 de juny Joan Mestre, alias Fiolet, era cridat a capítol. Va negar l'acusació i va afirmar seriosament que aquell dia "a las ocho y media de la referida noche ya estava acostado y no se levantó hasta el amanecer" posa com a testimonis els seus pares Miquel Mestre i Agnès Ramon. Quan el carejen amb la nina Francesca Anna Fuster, la nina ratifica l'acusació anterior. Després de més tràmits burocràtics, el 7 de juliol compareixien davant els jutges els pares del tal Fiolet que juraren i perjurarèn que el seu fill aquell vespre se n'havia anat al llit molt dejorn i que no s'havia llevat fins a l'alba.

Finalment el 4 d'agost el promotor fiscal comunicava: "Que ha visto por quinta vez esta sumariay dice: Que toda su resultancia no presenta a nadie por autor, ni cómplice, ni reo en manera alguna de la invasión y robo en las casa de Gaspar y de Antonio Fuster, la madrugada del 20 de Abril último; no habiendo sido conocido ninguno de aquellos que lo perpetraron; no pudiendo por las leyes tenerse por uno de ellos Juan Mestre alias Fiolet, único mentado en todo el sumario por visto en la casa de Antonio Fuster en la citada noche; siendo su hija Francisca Ana la única testigo que lo declara, a la que comprehenden las excepciones legales de parcial, interesada, pupila, singular y desmentida por Fiolet en el careo y contrarrestada por las declaraciones de los padres de éste de no haver salido de su casa en aquellas horas; y no auxiliando a la declaración de la Fuster hecho alguno de criminalidad de Fiolet en aquella noche y casas: Con la carencia pues de toda prueba legal, por la muchedumbre reunida para los males en aquellas dos casas, *cuya clase y calidad ha sido el objeto de la irritación de los amantes del gobierno legítimo y benéfico de S. M. en muchos pueblos de esta Isla, y*

*no el mero robo y otro exceso*¹⁵ *como lo demuestran particularmente los acontecimientos en Sineu y Santany;*¹⁶ *entiende el Promotor insiguiendo las Reales órdenes de S. M. que ha de sobresser la causa en su estado;*¹⁷ sin perjuicio de los derechos de Gaspar y Antonio Fuster de que podrán usar después por los daños y perjuicios que hubiesen sufrido, contra aquellos que justificasen responsables de los mismos. El tribunal acordará lo que estime más acertado. Palma 4 de agosto de 1824". A Felanitx digueren amén a tot el que el promotor opinava segons era de rúbrica en aquella època absolutista, encara que la Justícia, de tot aquest embolic, en sortís molt malparada.

Però fins i tot per aquells temps de tirania, l'escàndol de la sentència degué ésser massa gros perquè molta gent del poble el pogués pair i hi degué haver comentaris de tota mena sobre la rectitud de la Justícia absolutista. L'any 1827, a Felanitx, s'instruí expedient contra Miquel Aulí, fill de Sebastià "por haver proferido palabras subversivas y alarmantes contra el legítmo gobierno del Rey N. S. ...".¹⁸ Tota la qüestió havia vingut perquè el tal Aulí el 30 d'agost del 1825 era al santuari de sant Salvador amb una colla d'amics de Ciutat. Un furibund realista el va insultar, acusant-lo que anava acompanyat de persones adictes a la Constitució, Aulí replicà que ell era tan realista com qual-

¹⁵ El promotor fiscal devia ésser un cínic imponent, perquè per molt que els lladres estimassin el govern de S. M., no podia negar, segons constava en el sumari, que els assaltants de la botiga de Gaspar Fuster havien robat "poco más o menos unas caurenta piezas de listados de toda especie, anascotes, telas de lienzo mallorquín, casi todas las salsichas y demás averías de dos tocinos... unas treinta empanadas (aquell any Pasqua havia estat el 18 d'abril) y los sacos que tenía cuyo número ignora". El robatori de la casa d'Antoni Fuster va ésser molt més gros: "se llevaron unas cinco u seis piezas de anascote negro, siete u ocho piezas de listado de hilo; otras tantas o algo menos de listada de algodón de distintos colores que no tiene presente; distintas piezas y porciones de piezas de indiana de diferentes especies, que a lo menos tirarían entre todas trescientas varas; se llevaron también otras piezas de telas blancas de lienzo de distintas especies, medias piezas y porciones de piezas que no bajaban entre todas de ciento a ciento veinte varas; unos diez y ocho palmos de paño negro de a diez y seis sueldos de valor el palmo; se llevaron también siete u ocho sábanas, algunas camisas, servilletas y ropa blanca del uso quotidiano... rompieron e inutilizaron toda la obra de terralla de Barcelona nueva que había, cuyo número de piezas rompidas e inutilizadas no sabe el testigo; rompieron también todas las botellas, redomas y demás piezas de vidrio que había... echaron a perder toda la pimienta negra, canela y demás droguerías que había en la Botica... también echaron a perder una espuerta de arroz, otra de fideos comunes y otra de finos... también se llevaron un saco de arroz de peso de más de seis arrobas e incendiaron un tonel de sardinas, haciendo para ello una hoguera en medio de la calle a la cual echaron un cuévano de huevos y por último puede declarar, como declara el testigo, que su casa quedó reducida a cenizas, un esqueleto...". I de tot aquest cabal ningú no en va saber res mai més.

¹⁶ El tumult antixueta a Sineu tingué lloc el 7 de novembre de 1823. Vid. GASPÀR MUNAR OLIVER, "Història de Lloret de Vista Alegre i del seu convent" 1975. pàg. 120.

¹⁷ El cursiu és meu.

¹⁸ Arxiu Municipal de Felanitx.

sevol altre i que per esser-ho no hi havia necessitat d'esser lladre. El mateix dia, ja a Felanitx, Aulí comentà el fet amb uns amics, i un d'ells li digué que Bartomeu Burdils (que era el furibund reialista de sant Salvador) també l'havia insultat a ell dient-li negre perquè tenia el color obscur, a la qual cosa replica Aulí que això mereixia una resposta: "que si tenia el color moreno no havia hido a robar en casa de Gaspar Fuster". De tot això Burdils en tingué notícia i anà a queixar-se al comandant de voluntaris reialista de Felanitx, ja que el amic d'Aulí eren tinentes de dita milícia; el comandant arronsà les espatles i respongué: "que el excremento cuanto más se revolvia más fetor despedía...".

Les intrigues de Burdils contra Aulí no pararen fins que aconseguí que aquest fos expulsat dels voluntaris reialistes i que don Antoni Planas, batle reial de Felanitx, li ordenàs que donàs una explicació a Burdils per haver-li dit lladre. Quan Burdils i Aulí es trobaren, aquest no sols no rectificà, sinó que va afegir que bé sabia ell el robatori que havia comès i la part que hi havia tingut, i caparrut com devia esser el tal Aulí, negà haver dit que per 4 duros no voldria esser sargent de reialistes, però sí afirmà "haver proferido que serian desgraciados aquellos que hurtaron a los Chulletas con la misma alusión a Burdils, porque si venia el caso de descubrir el robo sería castigado con los demás que lo comestieron". Es a dir que fins i tot entre els reialistes felanitxers el robatori als xuetes era motiu de dissensions. L'alcaldata havia estat tan exorbitant que degué esser molt difícil salvar la cara, si és que en cap moment els absolutistes se'n preocuparen. Cal dir que cubrir les apariències no entrava dins els seus plans. No oblidem que eren els temps en què la Universitat de Cervera es va creure en el deure d'assabentar el rei que entre els claustre de professors no existia "el feo vicio de pensar".

FRANCESC RIERA I MONTSERRAT